

ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ЛІТЕРАТУРИ З ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

В статті проведено аналіз психолого-педагогічної літератури з становлення та розвитку підготовки майбутніх учителів.

Ключові слова: освіта, виховання, дослідження, особистість вчителя, вчитель технологій.

Постановка проблеми. Проблема підготовки майбутніх вчителів продовжує залишатися актуальною вже багато десятиліть. Дослідження, що стосуються вивчення закономірностей формування особистості вчителя, були розпочаті представниками Ленінградської школи в 50-і рр. ХХ ст. на чолі з Н.В. Кузьміної та О.І. Щербаковим. Особлива увага приділялася вченими проблемі педагогічних здібностей і майстерності вчителя, аналізувалися мотиви педагогічної діяльності, простежувався механізм дії професійно значущих якостей особистості майбутнього вчителя і послідовність його розвитку. Дослідження вчених показали, що педагогічна діяльність є важливим компонентом педагогічного процесу, оскільки її характер визначає якість і спрямованість усього навчально-виховного процесу.

Мета статті – проаналізувати проблеми становлення та розвитку підготовки майбутніх учителів технологій.

Виклад матеріалу Один із видатних педагогів ХІХ ст. Й. Гербарт писав про значення професійної підготовки, зазначаючи, що існує підготовка до мистецтва за допомогою науки та підготовка розуму і серця перед початком справи, завдяки якій досвід, набутий нами виключно у процесі виконання цієї справи, стає для нас повчальним [3, с.101].

Окрім педагогів велику увагу цьому питанню надавали просвітителі. Важливим етапом у розвитку підготовки майбутніх учителів стала просвітницька діяльність Т. Шевченка, І. Котляревського, М. Максимовича,

А. Духновича, П. Грабовського, Л. Українки, М. Коцюбинського, І. Франка, Б. Грінченка. Як зазначає Ю. Кондуфор, "...у педагогічній думці України чітко визначилася гуманістична ідея віри в розум людини, удосконалення його шляхом освіти і виховання. Культурні діячі чітко усвідомлювали, що передати в спадщину майбутнім поколінням духовні цінності народу можливо за умови, коли молоді люди виховуються в душі любові до свого народу, його мови, культури, традицій".

А. Духнович особливу увагу приділяв особистості вчителя, адже "хто дав тобі виховання, той більше дав тобі, ніж той, хто дав тобі життя". Його праця "Народная педагогія" була першою спробою дати систематичний науковий виклад гуманістичних основ навчання і виховання. У розділі "О правилах общих наставления" він визначає первинними гуманні якості вчителя, особливо виділяючи добротність.

Видатний педагог-демократ К. Ушинський приділяв велику увагу формуванню особистості вчителя. Він вважав, що все у вихованні будується саме на особистості вчителя. Народному вчителю необхідно мати прагнення, бажання та здібності до своєї діяльності, саме тому необхідно створити єдину систему підготовки учителів шляхом розвитку широкої мережі учительських семінарій та організації педагогічних факультетів при університетах.

К. Ушинський науково обґрунтував теорію підготовки вчителів, вважаючи, що "не можна сподіватися, щоб вони самі при обмеженості своїх знань, могли самостійно підготуватися до своєї праці. Крім того, у справі виховання самого знання ще надзвичайно недостатньо, бо необхідне уміння" [8, с.339].

Подальшу розробку наукових основ професійної підготовки одержала у працях П. Блонського та С. Шацького [2, 9], які вказували на необхідність її запровадження з першого курсу навчання. Важливим у підготовці педагога С. Шацький вважав організацію діяльності саме майбутнього вчителя, оскільки в подальшому він зможе так само поводитися з учнем, тому що "... від учня він буде отримувати матеріал, який уже є в запасі його особистого

досвіду, буде його обробляти у школі й організувати дитя в школі”. Згодом обґрунтовані ним принципи зв’язку виховання і навчання майбутніх учителів з життям, єдності теоретичної та практичної підготовки, поєднання навчально-виховної роботи з їхнім самовихованням стали провідними в теорії та практиці вищої педагогічної освіти.

А. Макаренко [5] висував серйозні вимоги до підготовки вчителів, здатних творчо працювати на ниві просвітительства, вважаючи головним у професійній діяльності знання вихователем своєї справи, володіння педагогічними вміннями, педагогічною технікою:” Я переконаний, що в майбутньому в педагогічних вузах обов’язково будуть викладатися і постановка голосу, і поза, і володіння своїм організмом, і володіння своїм обличчям, і без такої роботи я не уявляю собі роботи вихователя”.

Видатний педагог розкрив цілісну систему педагогічної освіти, сутність якої полягає в необхідності організувати підготовку вчителів у педагогічних інститутах таким чином, щоб давати їм широку освіту незалежно від обраного профілю. Він також зазначав, що рівень цієї підготовки повинен відповідати “духові часу” і спиратися на досягнення науки, техніки, культури. Він був глибоко переконаний у тому, що випускники педагогічного інституту повинні бути культурними людьми в усіх відношеннях, чемними, знайомими з літературою та мистецтвом.

В. Сухомлинський вбачав результат підготовки до учительської професії “людинознавства” в “знаннях, вміннях доведених до ступеня майстерності, піднесених до рівня мистецтва” [7, с.450].

Аналіз літератури дозволяє стверджувати, що педагогів давнього та невіддаленого минулого глибоко цікавила проблема особистості вчителя, його підготовки до педагогічної діяльності. На сучасному етапі професійна підготовка у вищих навчальних закладах освіти не заперечує прогресивних ідей минулого, але вимагає переосмислення і творчого розвитку всіх цінних наробок і здобутків щодо проблеми підготовки вчительських кадрів.

Реформування системи освіти в Україні неможливе без проведення

нових досліджень у галузі підготовки педагогічних кадрів, оскільки специфіка діяльності вчителя диктує необхідність насичення його підготовки професійними технологіями, що дозволяють останньому оволодіти мистецтвом управління процесом виховання та навчання особистості.

Сьогодні удосконалення професійної підготовки вчителя є метою і засобом соціально-економічного та духовного прогресу суспільства. Проблема професійної підготовки майбутнього вчителя, формування його як соціально активної особистості досить широко висвітлені в психолого-педагогічних дослідженнях сучасних науковців. Їх аналіз свідчить, що розробка системи професійної підготовки у вищій школі здійснюється за такими напрямками:

- питання методології формування особистості вчителя (С. Архангельський, А. Бойко, В. Ільїн, М. Каган, Л. Кондрашова, В. Сластьонін, О. Щербаков);

- науково-теоретичні основи формування особистості вчителя в процесі професійної підготовки (Ф. Гоноболін, М. Кухарев);

- питання професійної підготовки та діяльності вчителів, викладачів (О. Абдулліна, А. Алексюк, Г. Андреева, Ю. Бабанський, В. Гриньова, М. Євтух, О. Дубасенюк, І. Зязюн, О. Мороз, Н. Ничкало, О. Пехота, Т. Сущенко, І. Тимченко);

- визначення науково обґрунтованого змісту професійного навчання, змісту педагогічних знань та вмінь (О. Абдулліна, В. Сластьонін, Л. Спирін, О. Щербаков);

- педагогічна взаємодія в процесі професійної підготовки студентів (А. Бойко, Л. Кондрашова, Л. Нечаєва);

- методи професійного самовиховання та розвитку педагогічної техніки (Ю. Азаров, В. Кан-Калик, С. Омельченко);

- шляхи удосконалення навчально-виховного процесу у вищому педагогічному закладі освіти (М. Болдирев, І. Ісаєв, Л. Кондрашова, Т. Сущенко, Г. Троцко).

У педагогічних дослідженнях є різні підходи до визначення поняття “підготовка”. Так, деякі вчені поняття “підготовка” отожднюють з готовністю до професійної діяльності (Н. Костіна), інші дослідники вважають, що підготовка включає формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності (Л. Григоренко, Т. Гущина, Г. Троцько).

Слід зазначити, що в деяких працях увага акцентується на змісті, формах та методах професійної підготовки, а результат подається як перелік знань, умінь та навичок, якими повинен оволодіти майбутній фахівець (В. Журавльов, С. Кисельгоф, Н. Кузьміна). В інших дослідженнях об’єктом є процес формування професійних якостей вчителя, шляхи становлення його педагогічних здібностей та майстерності (Ф. Гоноболін, Л. Кондрашова, В. Сластьонін), а результатом – сукупність професійних особистісних якостей, що забезпечують результативність педагогічної діяльності.

О. Пехота зазначає, що “специфіка підготовки вчителя з позицій теоретичних моделей його індивідуальності полягає в тому, що акцент переноситься із зовнішньої організації діяльності у сфері підготовки спеціаліста на її “внутрішню картину”. У центрі такого підходу є майбутній учитель як суб’єкт підготовки, як суб’єкт індивідуального професійного розвитку, а сама підготовка здійснюється з позицій розвивального навчання, з позицій формування його особистісно-професійної “Я-концепції” [6, с.11].

Неможливо не погодитися з Л. Кондрашовою, яка говорить про необхідність комплексного підходу до професійної підготовки студентів вищих педагогічних закладів освіти, сутність якого полягає в єдності загальнопсихологічного та морального розвитку спеціаліста [4].

О. Абдулліна характеризує професійно-педагогічну підготовку вчителя як процес навчання студентів у системі навчальних занять з педагогічних дисциплін і результат, який характеризується повним рівнем розвитку особистості вчителя, сформованістю загально-педагогічних знань, умінь і навичок; багатобічна система, яка об’єднує відносно самостійні системи підготовки: суспільну, соціально-наукову, психолого-педагогічну,

загальнокультурну [1]. З погляду на це, більш повнішим є визначення професійно-педагогічної підготовки, яке дає Г. Троцько: “Це система, яка характеризується взаємозв’язком та взаємодією структурних та функціональних компонентів, сукупність яких визначає особливість, своєрідність, що забезпечує формування особистості студента відповідно до поставленої мети – вийти на якісно новий рівень готовності студентів до професійної діяльності”.

На основі аналізу праць учених можна визначити складові змісту професійної підготовки та її мету. Складовими професійної підготовки є:

- психолого-педагогічна підготовка (Н. Кузьміна, О. Піскунов);
- взаємозв’язок теоретичної підготовки та педагогічної практики (О. Абдулліна, Л. Кондрашова), професійна освіта (В. Сластьонін, Н. Хмель);
- спільна діяльність професорсько-викладацького складу зі студентами (М. Кобзєв, В. Страхов);
- професійно корисні види діяльності (С. Вершловський, Л. Лєсохіна).

Метою професійної підготовки є:

- формування якостей майбутнього вчителя (М. Кобзєв, В. Страхов);
- оволодіння систематизованими знаннями, вміннями, навичками та необхідними особистісними професійними якостями (Н. Хмель);
- озброєння студентів професійними знаннями, уміннями, навичками (Н.Кузьміна).

Професійна підготовка майбутнього вчителя технології здійснюється протягом усіх років його навчання у вузі. Найважливішою складовою професійної підготовки майбутнього вчителя технології є загальнотехнічна підготовка, яка здійснюється в циклі предметних дисциплін. Аналіз досліджень дозволив нам виявити існуючі потреби суспільної практики в добре підготовлених вчителів технології, які мають досить високим рівнем загальнотехнічної підготовки.

Проблемами професійної підготовки займалися багато вчених – С.І.Архангельський, Н.В. Кузьміна, П.І. Підкасистий, В.А. Сластенін,

Н.Ф. Тализіна, А.І. Щербаков та ін Удосконалення підготовки фахівців, формування їх професійно-педагогічних умінь і навичок, професійної компетентності та готовності знайшли своє відображення в роботах В.К. Бальсевича, Л.І. Лубишевой, В.М. Корецького, В.В. Кузіна, А.П. Матвеева, Ж.К. Холодова та ін

Значний внесок у дослідження проблеми професійної підготовки, розвиток трудового навчання і технологічної освіти внесли вітчизняні вчені: П.Р. Атутов, С.Я. Батишев, О.М. Богатирьов, Е.Д. Дніпров, Г.І. Кругліков, Е.Д. Новожилов, В.А. Поляков, В.М. Распопов, Є.В. Романов, І.А. Сасова, В.Д. Сімо-ненко, Ю.Л. Хотунцев та ін

У проведених дослідженнях в області професійної підготовки (Є.М. Буднева, М.В. Едренкіна, Л.Н. Милованова, Р.Х. Казаков, О.В. Кот, Н.В. Силка та ін) розглядаються окремі аспекти загальнотехнічної підготовки майбутнього фахівця (вчителя, інженера) в системі вищої професійної освіти; розкриваються питання активних методів навчання, методик перспективно-тематичного планування на прикладах циклу предметних і спеціальних дисциплін, елективних курсів і т.д.

Висновок. Однією з найважливіших проблем сучасної освіти є проблема підготовки компетентних, творчих фахівців, здатних орієнтуватися в швидко змінному світі. Темпи розвитку техніки, створення нових технологій на нинішньому етапі розвитку суспільства зумовлюють значимість підготовки майбутніх учених, інженерів, техніків, технологів відповідного рівня. Підготовку таких фахівців доцільно починати вже в школі. У зв'язку з цим зростає значущість вчителя технології, так як предмет «Технологія» відіграє особливу роль у технічній освіті школярів.

Актуальними напрямками подальшої розробки окресленої проблеми є необхідність обґрунтування сутності та особливостей підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до розвитку технічного мислення.

N.N. Piskun

HISTORIOGRAPHICAL ANALYSIS OF LITERATURE ON THE PROBLEM OF TECHNOLOGY TEACHERS' TRAINING

The article analyzes the psychological and educational literature on the formation and development of future teachers.

Key words: education, training, research, teacher personality, technologies teacher.

Література

1. Абдуллина О.А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования / О.А. Абдуллина. – М.: Просвещение, 1990. –140с.
2. Блонский П.П. Задачи и методы новой народной школы. Избр. педагогика и психология. Соч в 2 т. / П.П. Блонский – М.: Просвещение, 1979. –Т. 1. –241с.
3. Герbart И.Ф. Избранные педагогические сочинения.Т.1. / И.Ф.Герbart. – Учпедгиз, 1940. – с.100-101.
4. Кондрашова Л.В. Методика подготовки будущего учителя к педагогическому взаимодействию с учащимися / Л.В.Кондрашова. – М.: Прометей, 1990. – 160 с.
5. Макаренко А.С. Собрание сочинений в 5-ти томах / А.С.Макаренко. – М.: 1958. –Т.5.
6. Пехота Е.Н. Индивидуальность учителя: теория и практика / Пехота Е.Н. – Николаев, 1996. – 144 с.
7. Сухомлинский В.А. Избранные сочинения в 5-ти томах / В.А.Сухомлинский. – Киев: Радянська школа, 1979.– Т.1. – 686 с.
8. Ушинский К.Д. Избранные педагогические произведения / К.Д. Ушинский. – М.: Просвещение, 1968. – 556 с.
9. Шацкий С. Т. Семья и школа. – Педагогические сочинения в 4-т. / С.Т. Шацкий. – М.: Просвещение, 1964.– Т.2.– 476 с.